

EXPOZIȚIA DE LA VIENA DIN ANUL 1873. CONTRIBUȚII ALE REGIMENTULUI DE GRANIȚĂ ROMÂNNO-BĂNĂȚEAN NR. 13 CARANSEBEȘ

Lavinia Diana MICU

Arhivelor Naționale,
Serviciul Județean Caraș-Severin

Putere militară remarcabilă în centrul Europei din secolul al XVIII-lea, Imperiul habsburgic (Imperiul austro-ungar din anul 1867), a avut permanent o politică economică sănătoasă de la începutul expansiunii sale spre sud-estul Europei. Reformele Mariei Tereza (1740–1780) și politica iluministă a urmașului ei, împăratul Iosif al II-lea (1780–1790), au creat cadrul social-economic favorabil valorificării optime a resurselor de care dispunea imperiul la acea vreme.

Banatul, provincie imperială din anul 1718, a beneficiat de o atenție sporită a împăraților de la Viena. Industria a devenit, curând după cucerirea sa, o componentă economică fundamentală a statului. După anul 1850, acesta a investit masiv în construcția de căi ferate, industrie și comunicații. În asemenea condiții, Banatul devenise o provincie atractivă pentru populația din alte țări și chiar din alte provincii ale imperiului.

Zona militarizată a Banatului de munte nu a rămas în afara preocupărilor economice ale Casei de Austria.

Imperiul, puternic zdruncinat de înfrângerile militare suferite din partea Prusiei, a încheiat compromisul din anul 1867 (dualismului austro-ungar, cum este cunoscut în istorie) cu nobilimea maghiară pentru a salva statul de la dispariție. Numai că acest pact a asigurat coeziunea monarhiei pe termen scurt.

Unitatea statului era o problemă mai veche a monarhiei multinaționale. Disputele naționale s-au accentuat după anul 1867, așa încât monarhia bicefală a căutat, pe lângă preocupările politice și soluții economice la menținerea coeziunii interne. Între aceste măsuri sunt și expozițiile fastuoase din capitala imperiului, Viena, care aveau menirea de a evidenția locul unde este adevarata capitală a imperiului. Expozițiile realizate la Viena asigurau, în același timp, o mai bună comunicare între diferitele provincii de pe cuprinsul Austro-Ungariei și sporea prestigiul imperiului prin caracterul ei internațional.

Pregătirile pentru expoziția din anul 1873, au început cu doi ani mai înainte. Sub conducerea meticulosului director general, baronul Schwarz Senborn, la data de 16 septembrie 1871, programul manifestării a fost deja tipărit și ulterior difuzat în toate țările imperiului. La Comandamentul Regimentului de graniță nr. 13 din Caransebeș au fost expediate 10 exemplare ale acestui program, iar din parcurgerea unui astfel de exemplar s-a putut constata că expoziția din perioada 1 mai–13 octombrie, a avut ca loc de desfășurare parcul Prater și cuprindea 26 de secțiuni¹:

¹ S.J.A.N Caraș-Severin, fond *Regimentul de graniță româno-bănățean nr.13 Caransebeș, Administrația generală*, doc. 9868/1871, f. 9–12

1. Minerit și metalurgie
2. Agricultură, silvicultură și horticultură
3. Industria chimică
4. Industria alimentară
5. Industria textilă
6. Industria pielăriei și cauciucului
7. Industria metalică
8. Industria lemnului
9. Produse de piatră, olărie și sticlă
10. Produse de mică industrie
11. Industria hârtiei
12. Artă grafică și desen tehnic
13. Mașini, componente mecanice și mijloace de transport
14. Instrumente științifice
15. Instrumente muzicale
16. Echipamente pentru armată
17. Echipamente pentru marină
18. Construcții civile și industriale
19. Locuințe cu mobilier și decorațiuni interioare
20. Case țărănești cu mobilier și obiecte casnice
21. Industria casnică
22. Reprezentarea eficienței muzeelor asupra artei aplicate
23. Artă bisericească
24. Obiecte de artă și antichități expuse de colecționari și iubitori de artă
25. Arte plastice contemporane
26. Mijloace de educație și învățământ²

Pentru buna organizare și desfășurare a ambițiosului eveniment s-a constituit o comisie centrală formată dintr-un număr impresionant de membri exclusiv de naționalitate maghiară, dar și din membrii „externi” (Transilvania, Banat, etc.). Răsfoind cele șapte pagini tipărite în limba germană, pe care sunt înșiruite numele membrilor acestei comisii, am regăsit printre aceștia pe Ludwig Maderspach – proprietar de mine din Oravița, N. Frey – directorul exploatărilor de cărbune și fier de la Rusca Montană și Johann Schwing inspector la Uzinele STEG de la Reșița.³

Cum era de așteptat, a existat încă din decembrie 1871 corespondență între Comandamentul Regimentului de graniță nr. 13 din Caransebeș și sediile companiilor acestuia, prin care se solicita participarea grănicerilor cu o gamă largă de produse agricole, silvice, obiecte meșteșugărești și ale industriei casnice etc.⁴

Cu multă promptitudine și rigurozitate în data de 16 noiembrie 1871, Oficiul silvic al Regimentului de graniță, a întocmit o listă detaliată a exponatelor ce trebuia pregătite spre a fi trimise.⁵ Lista poartă semnătura inspectorului silvic Gelinek și conține în primul rând înșiruirea hărților sinoptice și a tabelelor cu **date statistice silvice**, dar și cu date statistice despre populație (religie, vârstă, ocupații, țări de proveniență, starea celor supuși/nesupuși obligațiilor militare, mortalitate etc.). De asemenea era prevăzut a se întocmi statistici referitoare la orașe,

² Ibidem, f. 5–8

³ Ibidem, f. 15–16

⁴ Ibidem, doc.9705/1871, f. 1, doc.3307/1872, f.1–5

⁵ Ibidem, doc. 10182/1871, f.3

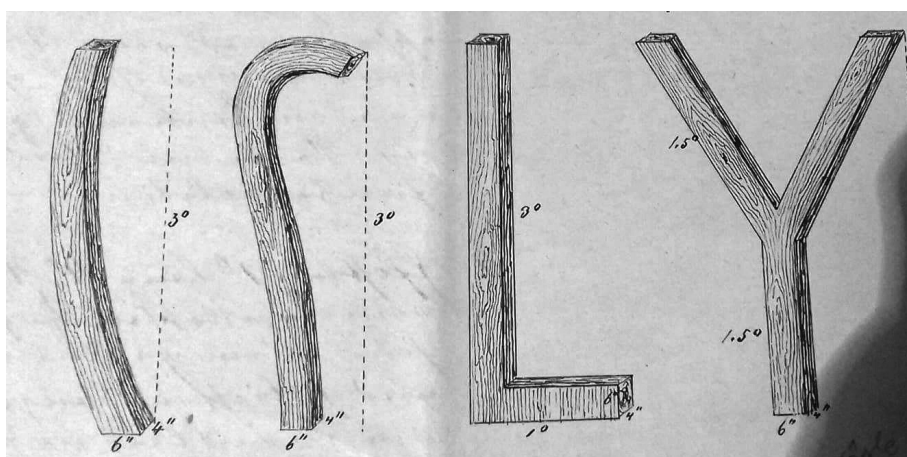
sate, case și locuitorii acestora, efectivele și starea animalelor. Ponderea suprafețelor de teren acoperite de culturi agricole, respectiv de păduri, date despre drumuri, râuri, vânătoare, pescuit, pășunat etc. erau și ele de interes.⁶

Se preconiza alcătuirea unui album cu imagini a celor mai frumoase păduri și zone alpine din această parte a Banatului, precum și cu imagini a unor puncte de interes istoric. Dar cel mai interesant era faptul că albumul trebuia să conțină imagini ale țăranului bănățean și a membrilor familiei sale, surprinși îndeletnicindu-se cu treburile casnice obișnuite, dar și în timpul participării la serbări populare (bărbatul purtând portul popular specific și cântând la fluier), sărbători religioase, înmormântări. De asemenea erau considerate a fi relevante și trebuiau redată în fotografii diferitele ipostaze ale țăranului (agricultor, păstor, vânător, pescar, tăietor de lemne, cărbunar). Țăranca trebuia fotografiată neapărat aflându-se pe câmp, îmbrăcată în costum popular, purtând copilul în spate și torcând din furca aflată la brâu.⁷

În al doilea rând lista exponatelor trebuia să conțină date despre **analiza chimică a solului** și subsolului forestier din diversele stadii geologice ale formării sale (secundar, terțiar, cuaternar), dar nu puteau lipsi **uneltele și mașinile folosite în exploatarea lemnului**, de la topoare la securi, pene de despicat, ferăstraie, mașini de ascuțit, modele diferite de gater aparținând consorțiilor Bibel, Bachmayer, Gotthilf, dar și un model de gater de construcție italiană aflat la Rusca Montană (Valea Losna), cuptor de păcură de la Mehadia, vagonet de la Ferdinandsberg pentru transportarea lemnului pe șine, jgheaburi pentru transportul lemnului prin alunecare ș.a.⁸ Se intenționa întocmirea de către inspectorul silvic Gelinek a unui album cu date și imagini despre uneltele de deștelenit, cuptoarele folosite la carbonizarea lemnului, fabricarea mangalului, păcurei, smoalei, negrului de fum, a oxidului de potasiu ș.a.⁹

În ceea ce privește esențele de lemn de alun turcesc, nuc, arțar, folosite pentru fabricarea **mobilierului de mare rafinement**, acestea urmau să fie pregătite mai ales sub forma unor cuburi ce aveau doar una din cele șase fețe de culoare natur, celelalte erau colorate și șlefuite în mod diferit. În afara acestor mostre, urmau să fie trimise și obiecte de mobilier realizate din alun turcesc.¹⁰

Nu trebuia să lipsească profilele din lemn curbat (pin, molid, frasin, stejar) – conform figurii de mai jos – folosite la **ambarcațiuni** (confecționarea catargelor, vâslelor etc.).¹¹

⁶ Ibidem, f. 3–4

⁷ Ibidem, f. 5

⁸ Ibidem, f. 5–7

⁹ Ibidem, f. 7–8

¹⁰ Ibidem, f. 8–9

¹¹ Ibidem, f. 9

Urmasă să se expună și componentele din lemn pentru **echipamentele militare** (roți și afete de tun, manete, cărucioare pentru muniție etc.), dar și diverse tipuri de șindrilă din brad, pin și fag; lopeți pentru introdus pâinea în cuptor; lopeți de vânturat; roabe; doage de butoaie.¹²

O paletă impresionantă de **esențe ale rășinoaselor și foioaselor**, existente pe teritoriul Regimentului de graniță (fag, molid, pin albastru, stejar, ceret, pin austriac, carpen, ulm de câmp, ulm de munte, plop alb, plop negru, plop tremurător, frasin comun, mesteacăn pufos, arin negru, arin alb, tei de iarnă, tei de vară, tei alb, jugastru, arțar, paltin de munte, măr pădureț, păr pădureț, scoruș domestic, scoruș de munte, vișin turcesc, cireș pășăresc), trebuia să fie trimise ca mostre, sub forma unor „rondelă”, iar în cazul lemnului utilizat pentru construcții, acesta urma să fie expedit sub forma unor șipci, stâlpi sau scânduri, provenite de la joagărele de la Măru, sau de la consorțiul Bibel.¹³

Lemnul de foc (esență de fag) și **cărbunii de lemn**, au fost considerați a fi de asemenea reprezentativi.¹⁴ Nu putea fi omis a se trimite spre expunere tot ceea ce era confecționat din lemn și intra în componența **uneltelor și obiectelor gospodărești**: lațuri, pari (folosiți pentru susținerea hameiului, respectiv a fasolei), fragmente de garduri împletite, mănunchiuri de nuiete pentru consolidarea terasamentelor, frânghii împletite din viță de vie (utilizate la mori și fântâni), curmeie de tei, stupi împlețiți din corzi de viță de vie, respectiv ramuri de tei și de salcie, cercuri (din stejar, frasin, respectiv alun) folosiți la butoaie, obezi, osii, oiști, scări, juguri pentru animale, furci pentru fân, cozi de sape, coase, lopeți, albie pentru rufe, coveți pentru făină dar și pentru minereuri.¹⁵

Din categoria **fructelor de pădure, nutrețuri, rășini, plante folosite pentru tăbăcit și vopșit, ierburi și mușchi de pădure** au fost enumerate următoarele: jir și ulei de jir, ghindă, zmeură, coacăze roșii, conuri de hamei, scoarță de stejar, scoarță de molid, scoarță de anin, lemn și ramuri de scumpie, ramuri de stejar respectiv de frasin, mușchi de pădure, fân, licheni, catran de la Mehadia, oțet obținut prin distilarea lemnului la Fabrica de produse chimice din Tisovița, rășină de pin negru.¹⁶

Cum pădurea se dezvoltă în strânsă legătură cu solul, care în această parte a Banatului este constituit din **piatră, nisip și argilă** s-au menționat în listă următoarele exponate: o bucată de calcar conchilian de la Mehadica; o bucată de gresie de la Verendin; o piatră de moară din granit cu diametrul de 24 de țoli, din Poiana Moschnik; o bucată de marmură albă (pe o parte sculptată și pe cealaltă șlefuită) adusă de la Ruschița; piatră de var de la Ogradena și Mehadia; mostre de nisip de râu și sol forestier.¹⁷

Exemplare din speciile reprezentative de **animale sălbatice și păsări**, existente în pădurile de pe teritoriul Regimentului: urs, lup, vulpe, jder, bursuc, căprioară, capră neagră, cocoș de munte, ierunci, trebuiau împăiate și pregătite spre a fi expuse la Viena. În acest sens există și mențiunea specială, ca administratorul montan Otto Hoffmann din Plavișevița, care se ocupa cu împăierea animalelor, să fie rugat a face cunoscute exemplarele deosebite de vulturi și acvile din zona Dunării.¹⁸

Efortul Oficiului Silvic de a pregăti exponatele enumerate, a fost lăudabil, iar produsele silvice s-au adăugat altor exponate (obiecte de port popular, brânză, țuică, vin, cereale, lână) ce demonstrau convingător nu numai diversitatea preocupărilor locuitorilor din această parte a Banatului, dar și priceperea și hărnicia acestora în a valorifica extrem de creativ, bunuri ale soluului și mediului înconjurător, ce le ușurau și înfrumusețau existența.

¹² Ibidem, f. 9–10

¹³ Ibidem, f. 11–12

¹⁴ Ibidem, f. 12

¹⁵ Ibidem, f. 12–13

¹⁶ Ibidem, f. 13–14

¹⁷ Ibidem, f. 14–15

¹⁸ Ibidem, f. 15

În cursul anului 1872 s-au constituit în localitățile Bozovici, Caransebeș, Orșova și Teregova, comisii care impulsionau strângerea unei palete cât mai largi din obiectele mai sus menționate. Aceste comisii raportau periodic la comandamentul regimentului, stadiul colectărilor. Parcurgând rapoartele din anul 1872 ce s-au păstrat în arhive și referindu-mă **la toate genurile de exponate**, recomandate a fi trimise la Viena, se pot exemplifica eforturile următoarelor companii:

Compania Bozovici, raporta în data de 10 aprilie 1872, că și-a propus să furnizeze la prețuri convenabile: in neprelucrat, cânepă atât neprelucrată cât și prelucrată, blănuri de miel și ied, lână pieptănată, colorant negru obținut din scoarță de frasin și anin, colorant galben obținut din lemn de scumpie, făină din porumb alb, oțet din prune, decoct de malț, rachiu de prune și cireșe (simplu și dublu rafinat), țesături de lână, țesătură din păr de capră, covoare, cuverturi, țesături din bumbac, împletituri de lână, căciuli de blană, pieptar din postav, cingătoare din lână, cămașă bărbătească și femeiască, flori artificiale, oprege brodate și sculpturi în lemn).¹⁹

Compania Caransebeș, conform raportului întocmit în data de 12 mai 1872, de către inginerul Alexandru Dragalina, își propunea ca în cursul verii aceluși an, să colecteze mai multe categorii de produse:

1. știuleți și boabe de porumb, spice și boabe de grâu, orz, ovăz, cânepă și in în stare neprelucrată, roibă
2. produse de panificație din făină de grâu, seacă și porumb, miere și ceară, lână de oaie, cânepă și in în stare prelucrată
3. pânză de in și cânepă – prezentată în costume populare, cusături din lână, brânză și unt, rachiu din prune și cireșe, fructe conservate, unelte casnice specifice
4. ulei, granit, marmură, tuf, cuarț, caolin, diferite sortimente de calcar și dendrită

Totodată inginerul Alexandru Dragalina avertiza că neexistând fonduri bănești nici pentru transportul și nici pentru achitarea taxei de închiriere a spațiului de expunere a acestor produse la Viena, trebuia ca administrația cercuală să ceară sprijin la forurile superioare.²⁰

Compania Teregova trimitea în 18 februarie 1872, Comandamentului Regimentului nr.13 din Caransebeș, lista obiectelor descoperite în localitățile de pe teritoriul companiei, ce puteau fi achiziționate contra cost, în vederea trimiterii la Viena: mostre de subsol calcar carbonifer și cărbune, o legătură curmeie de tei, un stup împletit din nuiele de salcie, un stup împletit din nuiele de tei, 20 de bucăți de cercuri de butoi din stejar, 20 de bucăți de cercuri de butoi din alun, 20 de bucăți cuie de jug, un jug de boi, 10 bucăți cozi de coase, 10 bucăți cozi de sape, o albie din lemn de tei pentru spălat rufe, o covată mică din lemn de tei, o covată pentru frământat pâine, o covată pentru minereu, o lopată pentru pâine, o lopată pentru cereale, o lopată pentru zăpadă, un mângălău, linguri, farfurii, furculițe și solnițe din lemn, componente din lemn pentru căruțe, ghindă, conuri de hamei, scoarță de stejar, molid respectiv anin, mușchi de pădure, fân, o bucată de calcar conchilian de la Mehadica și o bucată de gresie de la Verendin. De asemenea urma să fie trimisă și brânză de la Cornereva.²¹

În data de 13 mai 1872, aceeași companie făcea cunoscut regimentului din Caransebeș, că va pregăti pentru expoziție: cânepă neprelucrată, lână de oaie și de capră, o căciulă de blană, pieptar din piele împodobit, obiele, o cămașă femeiască brodată, opinci din piele de porc, cămași bărbătești etc.²²

Compania Orșova în cele două rapoarte întocmite în 23 aprilie, respectiv 19 mai 1872, specifică nominal persoanele ce anunțaseră că vor trimite exponate. Redau în continuare numele acestora și produsele promise:

¹⁹ Ibidem, doc.1913/1872, f. 15–16

²⁰ Ibidem, f. 25–26

²¹ Ibidem, f.12–13

²² Ibidem, f.18

- meșterul frânghier, Josef Supp – frânghii de diferite dimensiuni, folosite pentru remorcat ambarcațiuni și pentru legarea vitelor
- proprietarul de moară și fabricant de funii, Otto Marschall – funii, o masă din sticlă, șapte sortimente de făină, numeroase sortimente de arpacaș și lemn brut
- doctorul Karl Brand, fabricant de lichior – 20 de sortimente lichior producție proprie
- negustorul Leopold Klein – câteva produse brute
- negustorul de vinuri Otto Alexander – trei sortimente de vin, produse în anul 1865, în zona Orșova și un sortiment de rachiu de piersici
- cârciumarul Franz Röhrich din Pecinișca – două sortimente de vin, din Pecinișca și Topleț
- grănicerii Thomas și Georg Stuiber din Brebu Nou – în dărăcit, trei sortimente de cartofi, pânză de casă, o furcă pentru fân, un cuier și împletituri de nuiele
- grănicerul Georg Hoffman din Brebu Nou – două soiuri de bureți de fag, o împletitură din lână și una din urzeală
- proprietarul de mine N. Delia din Orșova – cuarț, calcit, spat brun, ghips, pirită, calco-pirită, linneit, limonit, arsen, minereu de cupru și fier, malachit, azurit, piatră vânăță, galenă, tetraedrit, calcozină, molibden ș.a
- învățătorul Talpeș din Cornereva – un butoi cu brânză produsă la Cornereva
- grănicerul Johann Tremmel din Gărâna – sculpturi în lemn
- căpitanul Popescu din Orșova – opt sticle de vin produs la Topleț
- lăcătușul Johann Ritz din Orșova – un lacăt
- meseriașul Ernest Hoffman din Ieșelnița – minereu de crom și cărbune
- frații Ottmar și Edmund Hoffmann din Ieșelnița – tutun și sortimente de fructe²³

Din cele expuse, reiese bogăția resurselor naturale de care dispunea Banatul în acea vreme, precum și hărnicia și priceperea locuitorilor din Regimentul de graniță. Documentele pe care le-am avut la dispoziție și pe care le-am investigat, vorbesc de implicarea grănicerilor bănățeni la acest eveniment și de faptul că activitățile economice, casnice și meșteșugurile erau preocupări importante în viața acestor grăniceri. Sigur că efortul pregătirii exponatelor a fost considerabil, însă având în vedere faptul că în anul 1872 Regimentul de graniță româno-bănățean a fost desființat, nu se poate aprecia care a fost finalitatea amplului demers.

Bibliografie:

S.J.A.N Caraș-Severin 1871 Serviciu Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin, fond *Regimentul de graniță româno-bănățean nr.13 Caransebeș, Administrația generală*, doc. 9868/1871, f. 9–12

EXHIBITION FROM VIENNA IN 1873. CONTRIBUTIONS OF THE BORDER REGIMENT ROUMANIENS-BĂNĂȚEN NO. 13 FROM CARANSEBEȘ (Abstract)

Among the exhibits is the richness of the natural resources available to the Banat at that time, as well as the diligence and understanding of the inhabitants of the Border Regiment. The documents I had at our disposal and which I investigated, speak of the involvement of border guards in Banat at this event and the fact that the economic, domestic and crafts activities were important concerns in the life of these border guards. Certainly the effort of preparing the exhibits was considerable, but given that in 1872 the Romanian border regiment was abolished, it can not be appreciated what was the purpose of the great effort.

²³ Ibidem, f. 9, 23–24